

Seleucia

Sayı X - 2020

Olba Kazısı Serisi

Seleucia X

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yegül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Merih Ereğ
Doç. Dr. Deniz Kaplan
Doç. Dr. Fikret Özbay
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Dr. Öğr. Üyesi Safiye Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Figen Çevirici Coşkun
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Öğr. Üyesi Muammer Ulutürk
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Yeğin
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi
Sayı: 10

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarımı

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67
Sertifika no: 20193
www.bilginkultursanat.com
e-mail: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Parkur Form Ofset Matbaacılık
Merkez San. Sit. 1341. Cad. No: 45
İvedik OSB, Yenimahalle - Ankara
Sertifika No: 42235

Dağıtım

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı 10 | Mayıs 2020

Artemis Tapınağı ve Altın Sardes'in Kraliçeleri
Queenly Gifts to Golden Sardis and the Temple of Artemis

Fikret K. Yegül
9

İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Kilya Figürini
A Group of Kilia Figurines from the Archaeological Museum of İzmir

Barış Gür - Ayşe Furuhan Caman
35

Silifke Müzesi Örnekleri Bağlamında Roma Dünyasında Cam Çubukların İşlevleri Konusunda Görüş ve Öneriler
Suggestions and Views About The Functions of Glass Rods in The Light of Two Examples from The Museum of Silifke

Emel Erten
57

Niğde, Ulukışla'da Lulua (Lülüve) Kalesi
The Lulua (Lülüve) Castle in Ulukışla, Niğde

Lale Yılmaz - Halil Sözlü
75

Kurul Kalesi Pişmiş Toprak Kandilleri
Terracotta Oil Lamps from Kurul Fortress

Leyla Yorulmaz
97

Elazığ Müzesi'nden Bir Grup Urartu Mühürü
A Group of Urartian Seals from the Elazığ Museum

Pınar Pınarcık - Bilcan Gökçe
127

Phokaia'nın Hellenistik ve Roma Dönemi Mezarları ile

Ölü Gömme Gelenekleri
Burial Customs and Tombs in Hellenistic and Roman Period Tombs of Phocaea

Sabri Arıcı
155

Mersin Müzesi'nden Hellenistik Dönem'e Ait Bir Mezar Steli

A Hellenistic Grave Stele from Mersin Museum
Ulus Tepebaş - Handegül Canlı
185

Olba'dan Roma Erken İmparatorluk Dönemi Üfleme Cam Buluntuları
Early Roman Imperial Blown-Glass Finds from Olba

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak
203

Pontos Bölgesi Basamaklı Tünellerinin Köken ve İşlevleri Üzerine Bazı Öneriler
Some Suggestions on Origins and Functions of the Stepped Tunnels in Pontos Region

S. Yücel Şenyurt - Ahmet Emirhan Bulut
227

Bingöl Şerevdirin Yaylası'nın Kaya Üstü Resimleri ve Kaya Altı Yerleşiminin Değerlendirilmesi
The Evaluation of On-Rock Pictures and Under-Rock Settings of Bingöl Şerevdirin Plateau

Sırrı Tiryaki
251

Anemurium Nekropol Kilisesi Heraclius Defnesi
A Heraclius Hoard in Anemurium Necropolis Church

Kasım Oyarçin - Mehmet Tekocak
269

Kurul Kalesi Kazılarında Ele Geçen Kalıp Yapımı Kabartmalı Kâseler
The Moldmade Relief Bowls found in Kurul Fortress

S. Yücel Şenyurt - Leyla Yorulmaz
297

Miletos'tan (Ionia) Koç Başı Saplı Bir Patera
A Terracotta Handled Paterra with Ram Head from Miletus (Ionia)

Reyhan Şahin
329

Tarsus Müzesi'nden İki Triglif-Metop Frizi
Two Tryglyph-Metope Friezes from the Tarsus Museum

Gamze Evgen
355

Olba Manastırı Kazıları Üzerine Değerlendirmeler
Some Observations on the Excavations in the Monastery of Olba

Murat Özyıldırım
375

Kitap Tanıtımı
Book Review

Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity

Emel Erten
389

Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir Kemik Objeleri

Halil Özkan
395

PRAEFATIO

Seleucia Dergisi'nin 2020 yılı sayısını sizlere sunarken bunun dergimizin onuncu sayısı olduğunu da hatırlatmaktan mutluluk duymaktayız. Kısıtlı mali olanaklarımıza karşın, meslektaşlarımızın çalışmalarıyla bize verdikleri destek sayesinde aralıksız on yıl boyunca Seleucia'yı size ulaştırabildiğimiz için gururluyuz. Dileğimiz, Seleucia'nın yayın hayatını gelecekte de sürdürebilmesi ve eski çağ kültürleri ve uygarlıkları ile ilgili olarak yapılan çalışmaların değerlendirmelerini, sonuçlarını nice yıllar boyunca sizlere sunmaya devam etmesidir. Bizi bugünlere taşıyan gelmiş geçmiş tüm sayıların yazarlarının, hakemlerinin, bilim kurulu üyelerinin ve yayıncılarının verdikleri emek için şükranlarımızı sunuyor; bizi her aşamada yüreklediren okuyucularımızın da Seleucia'nın bugünlere ulaşmasındaki katkılarını unutmuyoruz.

Bu sayımızda her biri değerli meslektaşlarımız tarafından kaleme alınan on altı ayrı makaleye yer vermekteyiz. Bunlar, seramikten, cama; mimarlık ve plastikten, numizmatik ve gliptiğe Anadolu coğrafyasının sunduğu verilerin incelendiği çalışmalardır.

Seleucia bir yandan onuncu sayısı yayınlamakta olmasının mutluluğunu yaşamaktayken; diğer yandan da editörlerimiz Prof. Dr. Fikret Yegül ve Prof. Dr. Diane Favro'nun kazandıkları büyük başarıyı da sizlere duyurmak isteriz. Onların Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity başlıklı kitapları, ABD'de Amerikan Yayıncılar Birliği (AAP) tarafından verilen ve yıl içinde yayınlanan 700-800 kitabın yarıştığı PROSE Excellence büyük ödülünü 2020 yılında kazanan beş yapıttan biri seçildi; aynı zamanda kendi kategorisinde de birinci oldu. Söz konusu kitapla ilgili tanıtım yazısını Seleucia'nın bu sayısında bulabilirsiniz. Editörlerimizi hem böylesine değerli bir yapıtı bilim dünyasına kazandırdıkları için, hem de kazandıkları seçkin ödül nedeniyle candan kutluyor ve başarılarının devamını diliyoruz.

Seleucia'nın onuncu sayısını sizlere sunarken, bu sayıda çalışmalarını bizimle paylaşmayı tercih ettikleri için öncelikle yazarlarımıza teşekkür ederiz. Dergimize sunulan çalışmaları titizlikle inceleyen; sahip oldukları birikimi kıymetli önerileriyle paylaşan hakemlerimizin katkısı bizim için unutulmazdır. Son olarak da bu sayının yayına hazırlanmasında emeği geçen grafiker İsmet Filizfidanoğlu'na ve Bilgin Kültür ve Sanat Yayınları sahipleri Şükrü Devrez ve Engin Devrez'e şükranlarımızı sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım

PREFACE

While presenting the 2020 issue of *Seleucia*, we are happy to announce the tenth anniversary of our journal. While presenting the 2020 issue of *Seleucia*, we are happy to announce the tenth anniversary of our journal. Despite financial limitations, we are proud to have published ten issues, one each year, without any interruptions, a feat made possible with the invaluable support of our colleagues. We wish that *Seleucia* will endure and continue to publish issues containing valuable works on ancient cultures and civilizations for years to come. We would like to express our gratitude to all the contributors, referees, scientific committee members, and publishers of past and present issues, as well as to our readers for their continuous support and encouragement.

In this issue there are sixteen articles documenting and evaluating pottery and glass material, sculpture, numismatics, glyptics, and epigraphic evidence from archaeological sites in Anatolia.

In addition to the appearance of *Seleucia*'s tenth issue, we would like to announce that the book *Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity* by our editors Prof. Dr. Fikret Yegül and Prof. Dr. Diane Favro received the Prose Excellence Award from the Association of American Publishers (AAP) as the top reference book of 2020, chosen from among over 800 publications. You will find a review of the book within this issue of *Seleucia*. We would like to congratulate our editors for their success and thank them for presenting such a valuable account on Roman architecture and urbanism, including notably a lengthy chapter on the architecture of Asia Minor.

Finally, we wish to express our gratitude for our contributors and meticulous referees who worked hard for this issue as well as to graphic designer İsmet Filizfidanoğlu and our publishers Şükrü Devrez and Engin Devrez of Bilgin Culture and Art Publications.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Niğde, Ulukışla'da Lulua (Lülüve) Kalesi

Lale Yılmaz^{*} - Halil Sözlü^{**}

Öz

Makalenin konusu, Niğde ili Ulukışla ilçesinde Çanakçı ve Gedelli köyleri arasında, yaklaşık 2000 m yükseklikte yer alan Lulua Kalesi'dir. Kalenin konumu, 1930'lu yıllarda tarihçi Prof. Dr. M. Oral'a göre Ulukışla Çanakçı Köyündedir. Lulua Kalesi, Antik Çağ'daki Kapadokya ve Kilikia bölgeleri arasında geçişi sağlayan ana yol üzerinde çevreye hâkim bir tepede inşa edilmiştir. Yapının Ortaçağ'da Bizans, Ermeni, Memlûk ve Selçuklu egemenlikleri sırasında iskan edildiği bilgisi tarihsel kaynaklarda yer almaktadır. Bizans Devri'nde kale, Via Tauri üzerinde Gülek Boğazı'nın kuzeyindeki sınır kalesiydi. Kalenin bulunduğu Ulukışla (Lülüve), Bizans ve Selçuklu dönemlerinde darphane işlevi görmüştür. Bölgede Lülüve adını taşıyan maden alanı bulunmakta ve sikke buluntuları üzerinde Lulua adı yer almaktadır. Araştırmada, 19. yüzyıla kadar Osmanlı Devri tarihsel belgelerinde yer alan ve stratejik konuma sahip nitelik taşıyan kalenin günümüzdeki durumunu belirleyebilmek amaçlanmıştır. Lulua Kalesi, tarihsel kaynaklarda yer almasına rağmen güncel bir çalışmada araştırılmamıştır. Bu nedenle tarihsel alanyazın ve Osmanlı arşiv belgeleri araştırılmış, kale alanının durumu fotoğraflanarak belgelenmiş ve plan çizimleri gerçekleştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Ulukışla, Bizans, Selçuklu, Ortaçağ, Kale.

^{*} Dr. Öğr. Üyesi Lale Yılmaz, Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm Rehberliği Bölümü Çiftlikköy Kampüsü Yenişehir/Mersin, TÜRKİYE.

E-posta: laleyilmaz@mersin.edu.tr orcid no: 0000-0002-3767-6499

^{**} Dr. Öğr. Üyesi Halil Sözlü, Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Çiftlikköy Kampüsü Yenişehir/Mersin, TÜRKİYE.

E-posta: halilsozlu@mersin.edu.tr orcid no: 0000-0002-3100-486X

The Lulua (Lülüve) Castle in Ulukışla, Niğde

Abstract

The subject of the article is Lulua Kalesi, in Ulukışla District of Niğde province, which is located between the villages of Çanakçı and Gedelli, on about 2000 meters height. The historian Prof. Dr. M. Oral identified the location of the castle as the Çanakçı village of Ulukışla in 1930s. The castle of Lulua is built on the top of a hill which dominating the surroundings of the main road that provides passage between the regions of Cappadocia and Cilicia. It has been determined that the building was used in Byzantine, Armenian, Mamluk and Seljukian eras. Ulukışla (Lülüve) which was the castle was constructed, described as a border fortress on the Via Tauri to the north of the Gulek Strait. Its known that Ulukışla (Lülüve) had a mint during the Byzantine and Seljukian eras. It is known that there is also a mining area which named Lülüve in this region and the coins with the name of Lulua also can be described. In this research, it is aimed to determine the present status of this structure, which has a strategic position in the historical documents of the Ottoman period up to the 19th century. Although the castle of Lulua is mentioned in historical sources, but it is not researched in any contemporary study. For this purpose, historical literature and Ottoman archival documents were investigated, the present status of the castle and its area was documented with photographs and its plan drawings were completed.

Keywords: Ulukışla, Byzantine, Seljukian, Medieval Age, Castle.

Giriş

Çalışmanın amacı, Antik Çağ'daki Kapadokya ve Kilikia bölgeleri arasında geçişi sağlayan ana yol üzerinde yer alan, konumu ve ulaşım zorluğu nedeniyle günümüzde ayrıntılı araştırmalara konu alınmamış ve harap durumdaki yapı kalıntıları belirlenen Lulua Kalesi'ni yeniden değerlendirmektir. Araştırmada tarihsel kaynaklardan yararlanılmış, yapılan alan çalışmasında fotoğrafla kalenin günümüzdeki durumu belgelenmiş ve plan çizimleri yapılmıştır.

Niğde, tarihi Kapadokya bölgesinde, günümüzde İç Anadolu Bölgesi'ni doğu ve güney yönündeki güzergâhlara bağlayan ana yol üzerinde yer almaktadır. Niğde'nin güneyindeki Ulukışla ilçesi, Doğu

Akdeniz bağlantısı bakımından stratejik bir konuma sahiptir. Ulukışla, Şücaeddin adıyla 16. yüzyılın sonunda Bor kazâsına bağlıydı. 17.-18. yüzyılın ortalarında Niğde Sancağı'na, 19. yüzyılda ise Karaman ve Konya eyaletlerine bağlı kazâ, 19. yüzyıl sonlarında Konya vilayetine bağlı nâhiye, 1924'te ise yeniden Niğde'ye bağlı bir kazâ hâline getirilmiştir¹. Ulukışla'nın tarihte yer alan adlarından biri de Lülüve'dir. Gabriel, Ulukışla'yı Niğde yolunun sonunda Bağdat demiryolu üzerinde istasyonu bulunan bir yerleşme biçiminde tanımlamıştır².

Roma Devrinde İç Anadolu'da coğrafi konumu nedeniyle önemli bir ulaşım ve ticaret güzergâhı üzerinde yer alan Ulukışla'nın veya Niğde merkezinde olduğu kabul edilebilecek ayrı bir kalenin inşa edildiği düşünülmektedir. Ramsay, Luluon ve Faustinapolis yerleşmesinin aynı yer olduğunu yazmıştır. Faustinapolis, Marcus Aurelius'un aslen Halala adını taşıyan eşinin adına kurulmuş bir Roma yerleşmesidir ve Halala adının dönüşüme uğrayarak Luluon biçiminde söylendiğini öne sürülmüştür³. Ancak Faustinapolis'in Ulukışla Başmak'ta Başmakçı Höyüğü'nde yer aldığı belirlenmiştir⁴. Bu durumda Ramsay'ın önerisinin aksine Luluon'un Faustinapolis'ten ayrı bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Bizans Devri'nde İmparator Konstantinos Porphyrogenetos'un yazdığı *De Thematibus*'da Cappadocia'nın sınırlarının Loulon (=Luluon) ve Podandos'a (günümüzde Pozantı) kadar uzandığı belirtilmiştir⁵. Bu yerleşmede bir kale yapısı bulunmaktadır. Evliya Çelebi, Ulukışla Kasabasında yüz yetmiş ocaklı, "buranın kalasıdır"⁶ diyerek tanımladığı bir yerleşmeden söz etmiştir. Ancak Evliya Çelebi'de Ulukışla sınırları dışındaki Lulua veya Lülüve Kalesi ile ilgili bir kayıda rastlanmamıştır. Bu nedenle günümüzde Çanakçı-Gedelli köyleri arasındaki Lülüve Kalesi veya Ulukışla'da inşa edilmiş başka bir kaleden söz edip etmediği bilinmemektedir. Gabriel⁷, Ulukışla'nın kuzeydoğusunda *Lulua* adıyla anılan kale yapısını belirlemiştir. Çanakçı Köyü ile Gedelli Köyü arasında yüksek ve sarp bir tepe üzerinde inşa edilmiş kalenin Lulua

1 Torun 2017, 774; Selçuk 2013, 1265.

2 Gabriel 1931, 156.

3 Ramsay 1960, 504.

4 Niğde Merkez İlçesi Sit Alanları, <http://www.korumakurullari.gov.tr/Eklenti/20444,sit- Alanlari-listesipdf.pdf?0>, Erişim: 12.03.2020.

5 Ramsay 1961, 504, 237.

6 Evliya Çelebi 2006, 29.

7 Gabriel 1931, 106.

Kalesi olduğu düşünülmektedir. Kalenin yeriyle ilgili çok sayıda görüş ileri sürülmüştür. Ancak görüşler Niğde'nin 55 km güneyinde yer alan Ulukışla'da, Çanakçı Köyü ve kalenin diğer cephesinin sınırını oluşturan Gedelli Köyü civarındır⁸. Diğer bir görüşe göre Anadolu Selçukluları ve İran Moğolları tarafından Medinet'i Lülü'e adıyla bilinen Ulukışla'nın doğusunda bulunan ve darphanenin de bulunduğu düşünülen Hasangazi Köyü'dür⁹ (Lev. 1). Lulua Kalesi özellikle Ortaçağ'da bölgede sürdürülen egemenlik mücadeleleri nedeniyle tarihsel kaynaklarda sıklıkla yer almıştır. Osmanlı Devri'nde kalenin varlığını sürdürdüğü arşiv belgeleriyle kanıtlanmıştır.

Kale tarihsel kaynaklarda *Lulu*, *Lulua*, *Lülü*, *Lülüve* adlarıyla kaydedilmiştir. Alparslan'ın Halep'teki Selçuklu melikliğinin atabeyi Lü'lü adını taşımaktaydı¹⁰. Ancak kalenin Atabey Lülü ile bağlantısı bulunmamaktadır. Kezâ, I. Nureddin Arslanşah'ın atabeyi Bedreddin Lü'lü, 1233-1259 yılları arasında Musul hükümdarıdır¹¹ ve kalenin yer aldığı bölgeyle bir bağlantısı belirlenememiştir. Kalenin stratejik konumundan dolayı ilk kuruluşunun Roma Devri'ne uzanabileceği öne sürülebilir. Bizans kaynaklarındaki adı ise *Luluon* (inci) veya *Loulou*'dur. Bizans devrinde *Phourion Loulou*, adını taşıyan kaleye Slavlar yerleştirilmiştir¹². *Luluon* adının Araplar tarafından *Lülü'e*, *Lülüve* veya *Lülü* söylenişine dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu nedenle Türklerin de kalenin özgün adını benzer biçimde kullandıkları öne sürülebilir.

Kalenin inşa edildiği alan, Tarsus-Pozantı yoluyla Gülek Boğazı üzerinden Kapadokya'ya geçilen önemli ve işlek bir güzergâh üzerindeydi. Bu güzergâhın önemini Kilikia Kapıları (*Cilicia Pylai*) sağlamaktadır. Üç yola ayrılan güzergâhtan birincisi Pozantı, *Lülüve* (Lülüve-Ulukışla) ve *Tyana* üzerinden Kayseri'ye giden yoldur¹³. Tarsus ile Kemerhisar arasındaki Kemerhisar ve Gedelli Kalesi (diğer tarafı Çanakçı Köyü) yönünden ulaşılan Maurianon geçidi ise Toroslar üzerinden Kilikia içlerine giden işlek yol üzerinde bulunmaktaydı¹⁴. Kalenin konumu, Kilikia Kapıları'nın kuzeyinde yer alması nedeniyle

8 Akşit 2007, 128-129.

9 Artuk, Artuk 2003, 249'dan aktaran Kısacık, Eryaman 2019, 2.

10 Sevim 1981, 123-124.

11 Kök 2003, 257.

12 Ünal, Girginer 2007, 283.

13 Uzun 2017, 37.

14 a.e., 35.

Kilikia Kapıları öncesindeki son kale yerleşmesi özelliğiyle ana yol üzerinde hakimiyeti bulunmaktadır. Ramsay, Maurianon geçidinin *Loulon* Kalesi tarafından korunduğunu yazmıştır¹⁵. Yapı, 9.-10. yüzyılda Theophanes Continuatos'da Kilikia Kapıları yakınındaki Luluon Kalesi adıyla kaydedilmiştir¹⁶. Arap tarihçi El Taberî'ye göre İbn Raşid, Luluon Kalesi'ni fethederek posta yolunu takip etmiştir¹⁷. Ana güzergâhlara yakınlığının yanı sıra, kısa sürede ulaşım sağlanması için kullanılan posta yolu gibi bazı ara yolların kalenin yakınlarında meydana getirildiği anlaşılmaktadır.

Kale, 9. yüzyılın ilk yarısında Theophilos döneminde Harun Reşid'in oğlu Halife Me'mûn tarafından ele geçirildiği Skylitzes'de geçmektedir.¹⁸ Ramsay, Halife Mutasım'ın komutanlığındaki Arap orduları 838 yılında Kilikia Kapıları'ndan geçerken Luluon Kalesi'ni de fethetmiş olabileceğini yazmıştır. 9. yüzyılın ikinci yarısında İmparator III. Mikhael döneminde restore edilmiş, gözlem amacıyla kullanılmış ve Kayseri çevresindeki kaleler aracılığıyla ateş yakılarak Konstantinopolis'e ulaşan haberleşme sisteminin bir bölümü haline gelmiştir. Ancak Mikhael'in 843-857 yılları arasındaki egemenliğinin ardından olasılıkla 863-867 yılları arasında kalenin Arap hakimiyetine geçtiği öne sürülmüştür¹⁹. Ortaçağ'da Arap ve Bizans arasındaki egemenlik mücadelelerinin geçtiği bölgede, Muhammed b. Abdülmelik, Abbas b. al-Ahnaf ve Hüseyin b. al-Zahhak'tan nakleden İbn Hurdazbih'e göre Pozantı (Bedendûn), kralın kampı manasındaki Mu'askerü'l-Melik'e tabi olup Gülek Boğazı'nı denetleyen Gedelli - Çanakçı Kalesi (Lü'lüve, Loulon, Lulva, Çanakçı Köyü - Gedelli Köyü sınırı, Ulukışla-Niğde), ve Safsâf Hisarı (Sideropolis, olasılıkla Başmakçı köyü civarında, Ulukışla-Niğde) güzergâhı izlenmiştir²⁰.

Loulon ve yakınlardaki diğer kale yapısı *Melouos*, İmparator Basileus tarafından 876 yılında ele geçirmiştir²¹. Kale ve Kilikia bölgesini içeren bölge, 1108 yılında İmparator Alexios ile yapılan antlaşmayla Antakya

15 Ramsay 1961, 389.

16 Theophanes Continuatus 1838, 197.

17 Durak 2013, 144.

18 Skylitzes 2010, 109.

19 Ramsay 1961, 390, 392.

20 Eskikurt 2014, 36-37.

21 Ramsay 1960, 378.

Prenslüğine bağlanmıştır. Alişan bu dönemden sonra kaleyle ilgili kayıt bulunamamasını önceki yüzyıllara göre öneminin azalmasına bağlamıştır. Ayrıca 1195 yılına ait St. Nerses'in kayıtlarına dayanarak, kalenin aslında Bizanslılar tarafından inşa edildiğini, İsmaililer tarafından yıkıldığını ancak Şahinşah tarafından yeniden inşa edildiğini kaydetmiştir²². İmparator I. Leon döneminde kale yeniden onarım görmüştür. Bu durum, ikinci Kapadokya adıyla bilinen ve başkenti Tyana (Niğde, Kemerhisar) kabul edilen bölgede imparatorun egemenlik kurduğunun göstergesidir²³.

Prof. M. Z. Oral, farklı adlar taşıyan kalenin yerini İbn Bibi'ye dayanarak belirlemiştir: "Selçukiler zamanında olup bitenleri doğru olarak yazan İbn Bibi; tarihinde Niğde Subaşı Hatıroğlu Şerafettin Mesut'un, Lülü Kalesi'ne kaçtığını, orada tutulup asıldığını yazıyor." sözleriyle kalenin Ulukışla'da bulunduğuna işaret etmiştir²⁴. Tarihi kayıtlara göre, 1211'de Selçuklu tahtına çıkan I. İzzeddin Keykâvus'un, kardeşi Alâeddin Keykubad ile mücadelesinde Dânişmendli Yağbasan'ın oğullarından Zahirüddin İli, Niğde'ye giderek Alâeddin Keykubad'a destek amacıyla hazırlıklar yapmış ancak başarı sağlayamamış ve Lülüve (Ulukışla) Kalesi'ne çekilmek zorunda kalmıştır²⁵. Kalenin adı, tarihçi Urfalı Vahram'da Ermeni Baronu II. Leon'un ordularıyla kuzeye geçerek Ereğli'yi fethetmesi konusunda geçmektedir. Yüklü bir meblağ karşılığında teslim edilen Lülüve Kalesi, Lampronlu Oşin'in oğlu Hetum tarafından ele geçirilerek tahkim edilmiştir²⁶. II. Leon, Alaaddin Keykubad ile işbirliği içinde Kayseri'yi kuşattıklarında veya I. İzzeddin Keykavus ile yaptığı antlaşma sonucunda egemen olduğu bölgeye geri döndüğü sırada, Selçuklu egemenliğindeki Lülüve adıyla geçen Lulua Kale'yi, Ereğli ve Laranda'yı (Karaman) işgal etmiştir. I. İzzeddin Keykavus, bölgeyi geri alabilmek için II. Leon'a savaş açmıştır²⁷. 1215 yılında Selçuklu saltanatı için kardeşler arasındaki taht kavgalarından faydalanan Ermeniler Laranda, Ereğli ve Luluve kasabalarını işgal

22 Alishan 1899, 117.

23 a.e., 118.

24 Oral 1935, 5.

25 Turan 1998, 295; Oflaz 2007, 92.

26 Urfalı Vahram 1946'dan aktaran Ersan 2014, 182.

27 Ersan 2014, 186-188.

etmiştir. Keykavus ise bu beldeleri istila etmiştir²⁸. 1218'de II. Leon, Loulon ve Lausada kalelerini teslim etmek zorunda bırakılmıştır²⁹. Aksarayî'nin kayıtlarına göre ise 1276 yılında Moğollara karşı isyan eden Hatiroğullarından Şerefeddin Hatir, Rum erkanına sığınmak istemiş ve daha önce anlaşma yaptığı o dönemde Lulua adını taşıyan kalenin kutvaline (dizdar, kale muhafızı) başvurmuştur. Şerefeddin Hatir, kalenin imarı sırasında su, ekmek ve diğer ihtiyaç maddeleri sağlamış olduğundan kale sahibi ona yardım etmiştir. Ancak kalenin sahibi Sabıku'd-din, Şerefeddin Hatir ile yaptığı anlaşmaya uymayarak Moğol ordusu, kaleye ulaştığında ordunun vilayete zarar vermemesi için Şerefeddin Hatir'i Moğollara teslim etmiştir³⁰. Niğde Emiri Hatiroğlu Şerefeddin, Hatiroğlu Ziyaeddin ile Toruntay'ın oğlu Sinaneddin'i Memlûk Sultanı Baybars'a gönderdi ve Moğollar'a karşı onu Anadolu'ya davet etmesiyle Memlûk Emiri Bedreddin Bektut Elbistan'a geldi. Buradan Anadolu Beylerine ittifak mektupları göndermiştir³¹.

Niğde Müzesi'nde yer alan ve Lülüve (Ulukışla)'ya ait sikkelerin üzerinde hangi sultan döneminde darp edildiği, darp yeri ve tarihine dair bilgiler yer almaktadır³². Darp edilen sikkeler arasında, II. Keykavus ve IV. Kılıçarslan dönemlerine ait iki örnek yayımlanmıştır. Selçuklu döneminde darphane *Lülü* adıyla geçmektedir³³. Darphanede üretilen sikkeler konusunda *Lülü'a* adıyla kaydedilen ve darphanenin belirlendiği yer, Ulukışla'nın doğusunda, Çanakçı Köyü'nden 11,9 km uzaklıkta yer alan bugünkü Hasangazi yerleşimi öne sürülmüştür³⁴ (Lev. 2). Ayrıca III. Alâeddin Keykubâd'ın hükümdarlığında sultanın adına Antalya, Lülüve (Ulukışla) Süleymanşehr (Beyşehir)'de 699, 700, 701, 702 (M. 1302) tarihli sikkelerin saltanat döneminin ardından sultanın adını taşıyan sikke darp kalıplarının kullanımının sürmesiyle açıklanmaktadır³⁵.

Darphane yapısının ise Lülüve adını taşıyan madenlerin bu bölgede bulunmasıyla bağlantılı kurulduğu öne sürülebilir. Madenlerin

28 Turan 1998, 672.

29 Molin 2001, 138.

30 Aksarayî 2000, 82-83.

31 Solak 2012, 110-111.

32 Kısacık, Eryaman, 2019, 1.

33 Oral 1935'ten aktaran Yılmaz, 2010, 36-37.

34 Batur 1994, 42; Diler 2009, 15'ten aktaran Şahin 2019, 64.

35 Turan 1998, 634.

varlığı İbn Bibi tarafından da kaydedilmiştir. Moğol ordularıyla birlikte hareket eden Hatiroğulları, 1276 yılında isyan ederek Lülüve madenlerini ele geçirmişlerdir³⁶. Osmanlı Devri'nde kale, varlığını ve işlevini sürdürmüştür. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde kalenin timar statüsünde yer alması³⁷, kaleye dizdar atanması³⁸ (Lev. 3) ve kale yolunun tamiriyle³⁹ ilgili konularda belgeler mevcuttur. Ancak darphane işleviyle ilgili bilgi bulunmamaktadır. Osmanlı Devri'nde geç dönemlere ait bazı kayıtlar bulunmaktadır. Alishan, Bertrandon de la Broquiére'nin seyahatnamesinde söz ettiği kaleyle Lulua Kalesi'ni işaret ettiğini öne sürmüştür⁴⁰. "... Karaman ülkesine girişte yine dağlarla karşılaştık. Sonra başka bir geçitte Leve adı verilen bir dağın tepesinde bir kale gördük. Ben ve Memlûk arkadaşım, kervanı arkada bırakarak ilerledik. Geçitten Karaman beyine haraç ödenerek geçiliyordu"⁴¹. Bertrandon de la Broquiére Seyahatnamesi'nin çevirisinde Leve Kalesi'nin yerinin Zeyve'de bulunduğuna işaret edilmiştir. Buna karşın Zeyve, Porsuk, Ermenek'te yer almaktadır. Söz konusu kalenin de Lulua ile bağlantısı belirsizdir.

Yapısal Özellikler

Kale, uzaktan bakıldığında kale özelliği tasavvur dahi edilemeyen, kayalıkların tepesinde kurulmuş özgün yapısal özellikler taşıyan kalıntılardan oluşmaktadır. Lulua (Lülüve, Ballık) Kalesi güney-kuzey yönünde uzantılı, yalçın kayalıklar üzerine inşa edilmiş, ulaşımı çok güç

36 İbn Bibi 1996, 184.

37 "Karaman eyaletinde vaki Şücaüddin kazasına tâbi Lüle Kalesi'nin mürur u zamanla harab olarak bir taş parçasından ibaret kalmağla neferatı diledikleri yerde tavattun ve bir hıdmetleri yok iken birer tarikle tımarlarımızdır, diyü mekel edinmelerine mebni nefan li'l-hazine her sene kırk bin akça Hazine'ye eda etmek şartıyla ber-vech-i malikane Eşkün Mukataası mal-ı maktularına talib olunduğuna dair Ebubekir imzalı istida", H.26.11.1113, BOA, Dosya No. 36, Gömlek No. 3249.

38 "Niğde Sancağında bulunan Hisaryalak Köyü ve diğer köylerin gedik timariyle Lüle Kalesi dizdarlığına mutasarrıf Teberdaran-ı Zülüfliyan-ı Hassa'dan muhrec Süleyman'ın vefatıyla mahlül olan dizdarlığın yine Teberdaran-ı Zülüfliyan-ı Hassa'dan Abdullah'a tevcihi." H. 19.07.1238, (BOA, Kutu No. 1562, Gömlek No. 3, www.devletarsivleri.gov.tr, 2019).

39 Niğde Sancağında Şücaaddin kazasındaki Lüle Kalesi yollarının tamiri, H. 29.12.1300 tarihli, (BOA, Kutu No. 777, Gömlek No. 32870, www.devletarsivleri.gov.tr, 2019). BOA, Dosya No. 777, Gömlek No. 32870.

40 Alishan 1899, 118.

41 de la Broquiére 2000, 180.

kalelerden bir tanesidir (Lev. 4). Kalenin yöresel dildeki Ballık adının kökeni olarak Orta Asya Türkçesinde kullanılan kil, çamur anlamındaki *bal* sözcüğü ile bağlantı kurulabilmektedir⁴². Kalenin lokasyonu; enlem $37^{\circ} 34' dk 58 sn$, boylam $34^{\circ} 41' dk 55 sn$ koordinatlarındadır. Denizden yüksekliği 2100 metreye sahip kaleden günümüze yalnızca birkaç yapının kalıntıları ulaşabilmiştir. Bunlardan birincisi ana kayanın bir vadi gibi kesildiği yerde bulunan bir sarnıçtır. Sarnıcın bulunduğu bu yerden, kalenin doğusundan batısına geçiş de sağlanabilmektedir. Fakat bu geçişin batı tarafındaki arazi yapısı biraz dik ve ulaşımı zor bir özellik taşımaktadır. Her iki yönde de duvar kalıntıları mevcuttur. Bu bölümün, geçişlerin engellenmesi veya sınırlandırılması için inşa edildiği düşünülmektedir.

Sarnıç

Sarnıç doğu – batı yönünde uzantılı, dikdörtgen bir plana sahiptir. Kuzey tarafının bir bölümü ana kaya ile birleşik sarnıç, 8,70 x 3,45 metre ölçülerindedir. Batı duvarı günümüze ulaşamamıştır (Lev. 5-6). Duvarlarda düzgün kesme taş, moloz taş ve tuğla birarada kullanılmıştır. Mekânın cepheleri düzgün kesilmiş kare biçiminde taşlarla kaplanmış, dolgu malzemesi için moloz taşlar ve kırma taşlar kullanılmıştır. İç mekânda tuğlanın yüzeyi tamamen kapladığı görülmektedir. Kalan izlerden tuğla üzerinin sıva kullanıldığı anlaşılmaktadır. Doğu duvarın altında yer yer taş dökülmelerinin yarattığı boşluklar meydana gelmiştir. Duvar kalınlığı 0,65 metredir. Sarnıç batı tarafta güneye doğru bir genişleme yapmaktadır. Genişleyen bu kısım toprak altından veya duvar içerisinden gelen su borusuna bağlanır. Boru, ana kayayı kesen bu derin açıklık boyunca, yani doğudan batıya doğru uzanır. Ortada sarnıca bağlanan boru, her iki yöne doğru devam eder. Doğu cephede belirli bir seviyede sarnıcın yaklaşık 25-30 metre aşağısında boru bu kez harçlı duvar örgüsü içerisinde görülmektedir. Aynı paralelde kalenin kurulduğu bu tepenin doğu eteğinde yaklaşık 150 metre aşağıda duvar kalıntısı içerisinde de su borusu belirlenmiştir. Kuvvetle muhtemeldir ki bu borular birbiriyle bağlantılı yapılmıştır. Boruların sarnıç içerisinde biriken kar ve yağmur sularının aktarılmasını sağladığı düşünülebilir.

42 Duvar ve şehir anlamlarında kullanılan balyk, baluk, balyg, balk sözcüklerinin kökeni çamur, kil anlamına gelen bal sözcüğünden türetilmiştir. Diğer türetilmiş sözcük ise balçuktur. bkz. Stachowski 2014, 156, 158.

Böylesine eğimli bir arazide, borunun duvar örgüsü içerisinde götürülmesi çok mantıklı bir yöntemdir. Toprak altında olsaydı, özellikle eğimli kesimlerde zamanla yağmur sularıyla gün yüzüne çıkarak tahribatı kaçınılmazdı. Fakat burada akla gelen soru, bu boruyla suyun, nereye ve neden taşındığıdır. Bu sorunun cevabını vermek şu an için çok güçtür. Çünkü kalenin kurulduğu tepenin eteklerinde, araştırma esnasında herhangi bir mimari kalıntıya rastlanmamıştır.

Sarnıcın batısı, yani ana kayayı bölen derin açıklığın batısı da moloz taş ve kırma taşlarla örülen bir duvarla kapatılmış, fakat günümüzde büyük bölümü yıkılmıştır. Açıklığın batı ucunda kuzey tarafta ana kayaya bitişik inşa edilmiş duvar örgüsü belirgindir. Hatta duvar ön yüzü ile ana kaya arasında kullanılan dolgu malzemesi dikkat çekmektedir. Belki de doğu cephedeki gibi burada da bir sarnıç veya başka bir mekân bulunmaktaydı.

Kalenin girişi kesin bir biçimde tespit edilememiştir, ancak araştırmamız sırasında kaleye çıktığımız yerde bir girişin bulunması kuvvetle muhtemeldir. Bu bölümün zamanla değişime uğradığı düşünülmektedir. Ana kayayı bölen derin açıklığın belirlediği yerde, sarnıcın batısında, iki ana kaya arasındaki dar boşluktan ilerleyip, boşluğun bittiği yerden yukarı doğru çıkmak suretiyle kaleye ulaşılmıştır. Kalenin ilk inşa edildiği dönemlerde, bu kısımdan çıkabilmek için taşınabilir merdivenlerde kullanıldığı öne sürülebilir. Kalede küçük bir düz alanda mimari yapılara ait kalan izler belirgin bir şekilde görülmektedir. Bunlardan A ve B mekânlarının üst örtüleri yıkık ama beden duvarlarının büyük çoğunluğu sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır. Diğer mimari bölümler ise tamamen yıkıktır, ancak buldukları yerler taş yığınları ve çukurluklardan anlaşılmaktadır.

A Mekânı

Beden duvarları ayaktaki mekânlardan doğudaki, kuzeydoğu – güneybatı yönünde uzantılı ve dikdörtgen planlıdır (Lev.7-8). Üst örtüsü yıkık durumdaki yapının kalan izleri, beşik tonoz örtü sistemine işaret etmektedir. Yapı, 14,50 x 4,30 metre ölçülerinde, duvar kalınlığı 1,40 metredir. Yapı malzemesi moloz taş, kırma taş ve kare biçiminde düzgün kesme taşın kullanılmıştır. Üst örtünün yıkılmasıyla içi toprak ve taş dolmuştur. Yapının zemini günümüz seviyesinden yaklaşık 1,50 metre aşağıdadır. Daha çok kaplama amaçlı kullanılan, kareye yakın

biçiminde taşların, zemine döküldüğü belirlenmiştir. Duvar kalınlığını sağlayan moloz taş ve kırma taşlar harçla birbirine bağlanmıştır. Taş işçiliğinin çok kaliteli olduğunu söylemek güçtür. Duvarlarda yer yer yıkılmalar meydana gelmiştir. Malzemenin kalenin kurulu olduğu ana kaya üzerinden temin edildiği düşünülebilir. İşlevinin anlaşılabilmesi için arkeolojik kazı yapılması gerekmektedir.

B Mekânı

Beden duvarı kalıntıları günümüze ulaşan diğer mekân kalenin kuzeybatısında yer alır. Kuzeydoğu – güneybatı yönünde dikdörtgen planlı yapı, içten 16,70 x 6,00 metre ölçülerindedir (Lev.9-10). Mekânın kuzeybatı duvarının belirli bir kısmı ana kayadadır. Duvar kalınlığı 1,35 metredir; kırma ve moloz taşlarla örülmüştür. Duvar yüzeylerinde kaplama amaçlı kullanılan kare biçiminde düzgün kesme taşlar tamamen dökülmüştür. Üst örtüsü yıkık durumdaki mekânın örtü sistemi hakkında herhangi bir ize rastlanmamıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

Lulua Kalesi tüm çevreye hâkim bir görüş açısına sahiptir. Çevre köyler ve ara yolların tamamı buradan rahatlıkla görülebilmektedir. Böyle bir konuma sahip kalenin, güvenliğinin doğal yapıdan yararlanılarak sağlanması ayrıca dikkat çekicidir. Bölgede bulunan sikkelerin üzerinde Lülüve ibaresinin yer alması, Ulukışla, Hasangazi'de olduğu düşünülen darphaneye işaret etmektedir. Kalede, çeşitli işlevlere sahip olduğu düşünülen mimari kalıntılar yer almaktadır. Bunların varlığı günümüze ulaşan taş yığınlarından anlaşılmaktadır. Anadolu'da darphane yapısı bulunan veya bulunduğu öne sürülen kaleler mevcut olup Şebinkarahisar⁴³, Harput⁴⁴ kaleleri bu kapsamda sayılabilir.

Kalenin öğeleri açısından Lulua Kalesi'ni değerlendirdiğimizde temel unsurların bu kalede görülmediği anlaşılmaktadır. Burç, hendek, sur, ibadethane (mescit veya kilise) gibi mimari yapıların izlerine rastlanmamıştır. Sarnıcın bulunduğu dar vadinin doğu ve batı yönlerinde duvar kalıntıları günümüze ulaşmıştır. Kaleye çıkışın sağlandığı dar kesimin üst kısmında çift duvar bulunmaktadır (Lev.11). Kaleye çıktığımızda ise sadece doğu tarafta, iki ana kaya arasında yaklaşık 3 m

43 Danık 2004, 54, 64.

44 Danık 1997, 313, 333.

uzunluğunda kısa bir duvar görülmektedir (Lev.12). Bunların dışında kalenin hiçbir yerinde sur belirlenememiştir. Kalenin bulunduğu konum dolayısıyla ayrı bir sur duvarına ihtiyaç duyulmadığı anlaşılmaktadır.

Kalede incelenen A ve B mekânlarının işlevleri anlaşılamamıştır. Bu iki mekânın hangi amaçla kullanıldıklarını ortaya çıkarabilmek için arkeolojik kazı yapılması gerekmektedir. Günümüze ulaşan kalıntılardan kalenin bir dış kaleye sahip olmadığı fikri oluşmaktadır. Ancak kalenin doğu eteğinde duvar içerisinde pişmiş topraktan yapılmış su borusunun bulunduğu mimari kalıntı, akıllarda soru işareti bırakmaktadır. Bu mimari kalıntının hangi işlev için kullanıldığı ve boruyla suyun nereye aktarıldığı kesinlikle anlaşılamamıştır. Kalenin tüm doğu eteği incelendiğinde başka bir kalıntıya rastlanmamıştır. Başka hiç bir kalıntının bulunmaması, dış kale inşa edilmediği fikrini oluşturmuştur. Kalenin doğu eteğinde bir kaç tane sırlı seramik parçası bulunmuştur. Bunlardan bazılarının Bizans Devri'ne ait yeşil renkte ve sgraffito tekniğiyle yapılan parçalar, bazılarının ise Selçuklu Devri'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

Coğrafi konumu, Pozantı – Ulukışla – Niğde yolundan biraz içeride bulunan kale, ara yollara ulaşımı bulunması bakımından önemlidir. Aynı güzergâh üzerinde bulunmaları ve anakaya üzerinde tepe noktasında inşa edilmeleri bakımından Anahşa Kalesi (Altunhisar), Tarsus Böğrüeğri Kalesi, Tarsus Namrun (Lampron) Kalesi, Ceyhan Tumlu Kalesi ile benzerlik göstermektedir. Tanımlayıcı mimari kalıntıların bulunmaması diğer kalelerle karşılaştırılmasını imkânsız kılmaktadır.

Kalenin sivil yerleşme değil, askeri ve siyasi amaçlarla kurulduğu öne sürülebilir. Kale mimarisine ait bölümlerin ve özelliklerin bazıları Lulua Kalesi'nde görülmemektedir. Bunlar arasında; mazgal pencerelerin ve dendanların bulunmaması, surlara yer verilmemesi, ayrı gözetleme kulelerinin yokluğu sayılabilir. Kaleye ulaşımı düzgün sağlayan bir kapısının bulunmaması, çok kayalık ve tepe bir noktada yer alması, burç, kule, dış kale gibi kale mimarisine ait bölümlerin inşa edilmemesi, kalenin askeri garnizon veya gözetleme işlevine işaret etmektedir. Kalede belirlenen iki mekân kalıntısının dışındaki mimari yapıların daha küçük ölçekte inşa edildikleri izlerden anlaşılmaktadır. Bu kalıntılar, zorunlu gereksinimleri karşılama amaçlı müstemilât yapısı kabul edilebilir. Kalabalık bir nüfusun kale alanında yerleşmesi mümkün gözükmemektedir. Gerçi yapının bulunduğu coğrafi konum,

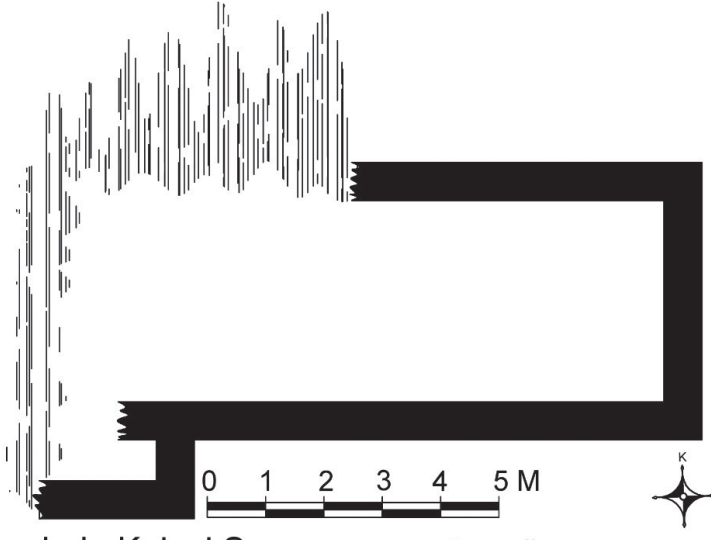
gözetleme kulesine ve sur sistemine ihtiyaç bırakmamaktadır, ancak yine de bazı yerlerde sur gereksinimi ve inşasının varlığı düşünülebilir. Kalenin tarihsel önemine dayanılarak kazı, araştırma ve koruma sürecinin gerçekleştirilmesi, İç Anadolu'yu Akdeniz'e bağlayan güzergâh üzerindeki kale yapılarının bağlantısının belirlenmesinde yarar sağlayacaktır.

Levha 1. Niğde, Ulukışla Çanakçı-Gedelli köyleri (Google Earth 2019).

Levha 2. Dirhem / Keykavus II (İkinci Cülusu) / Lülü'a / 658 (1260–61),
(Batur, 1994, s. 42).

Lulu Kalesi Sarniç Nuri GÜNDOĞDU
18.11.2019

Levha 5. Lulua Kalesi Sarniç planı, (N. Gündoğdu, 2019).

Levha 6. Lulua Kalesi Sarniç genel görünüm, (H. Sözlü, 2019).

0 1 2 3 4 5 M

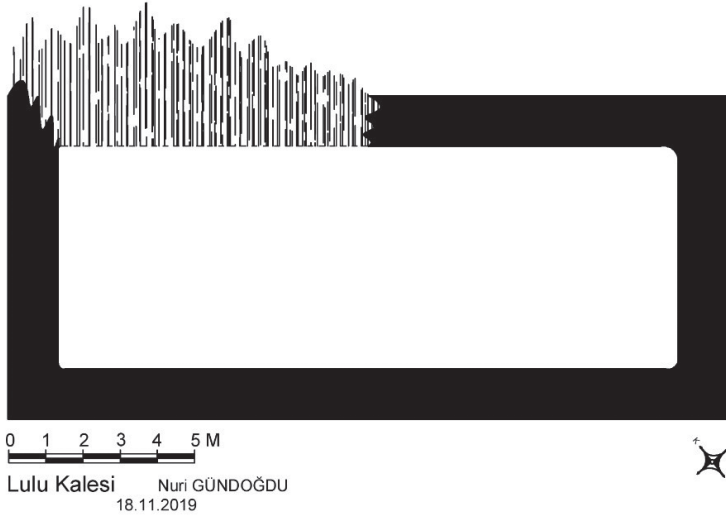
Lulu Kalesi Nuri GÜNDOĞDU

18.11.2019

Levha 7. Lulua Kalesi A Mekânı planı, (N. Gündoğdu, 2019).

Levha 8. Lulua Kalesi A Mekânı genel görünüm, (H. Sözlü, 2019).

Levha 9. Lulua Kalesi B Mekânı planı, (N. Gündoğdu, 2019).

Levha 10. Lulua Kalesi B Mekânı genel görünüm, (H. Sözlü, 2019).

Levha 11. Lulua Kale'ye girişteki çift duvar, (H. Sözlü, 2019).

Levha 12. Lulua Kale'deki sur kalıntısı, (H. Sözlü, 2019).

Kaynakça

Aksarayî 2000

Aksarayî, Müsâmeret'ül – Ahbâr, (Çev.: Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Akşit 2007

Akşit, A. “Türkiye Selçukluları Devrinde Niğde Vilâyetinin Alt Birimleri ve Sınırları”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 125-133.

Alishan 1899

Alishan, L., *Sissouan ou L'Arméno-Cilicie, De Son Ex. Noubar Pacha, Venise- S. Lazare.*

Artuk ve Artuk 1971

Artuk, İ., Artuk, C. *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu, Cilt 1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.*

Batur 1994

Batur, E., *Doğu-Batı Arası Bir Gökkuşuğu – Selçuklu Sikkeleri*, (Haz.: Ş. Aydın), YKY, İstanbul.

Danık 1997

Danık, E., “Harput Kalesi”, *Vakıflar Dergisi*, 26, 313-334.

Danık 2004

Danık, E., “Şebinkarahisar Kalesi”, *Sanat Tarihi Dergisi*, (XIII), 2, 51-78.

de la Broquiére 2000

de la Broquiére, B., *Seyahatname*, (Çev.: İ. Arda), Eren, İstanbul.

Diler 2009

Diler, Ö., *Islamic Mints, I/ İslâm Darp Yerleri, I, Mas Matbaacılık, İstanbul.*

Durak 2013

Durak, K. “Traffic Across The Cilician Frontier in the Ninth and Tenth Centuries: Movement of People Between Byzantium and The Islamic Near East in the Early Middle Ages”, *Proceedings of the International Symposium Byzantium and the Arab World Encounter of Civilizations (Thessaloniki, 16-18 December 2011)*. (Ed.: A. Kralides and A. Gkoutzioukostas), Aristotle University of Thessaloniki, 141-154.

Ersan 2014

Ersan, M., “Türk-Ermeni İlişkileri (XI.-XIII. Yüzyıllar)”, *Tarihte Türkler ve Ermeniler (Ortaçağ)*, (Ed. M. M. Hülagü, vd.), TTK, 2, Ankara, 161-202.

Eskikurt 2014

Eskikurt, A., “7. ve 12. Yüzyıllar Arasında Anadolu'yu Kateden Bazı Askerî Seferler ve Güzergâhları”, *Tarih Okulu Dergisi*, (7), 20, 33-79.

Evliya Çelebi 2006

Evliya Çelebi, Seyahatname, 3, (Haz.: S. A. Kahraman, Y. Dağlı), İkinci Basım, YKY, İstanbul.

Gabriel 1980

Gabriel, A., Monuments Turcs D'Anatolie: Tome Premier Kayseri-Niğde, (Tıpkıbasım), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

İbn Bibi 1996

İbn Bibi, El Evamirü'l – Ala'iyye Fi'l – Umuri'l – Ala'iyye (Selçuk-nâme), II, (Çev.: M. Öztürk), TC Kültür Bakanlığı, Ankara.

Kıscak, Eryaman 2019

Kıscak, Y. S., Eryaman, M., “Niğde Müzesi'nde Bulunan Lulua/Lülüve Darblı Sikkeleri”, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, 162, 1-6.

Kök 2003

Kök, B. “Lü'lü Bedreddin”, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 27, 257.

Molin 2001

Molin, K., Unknown Crusader Castles, A&C Black, Hambleton & London.

Oflaz 2007

Oflaz, M., “Niğde”, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 3, 92-95.

Oral 1935

Oral, M. Z., Niğde Tarihi, Akpınar, Niğde, 9, 4-8.

Ramsay 1960

Ramsay, W.M., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Sevim 1981

Sevim, A., “Halep Selçuklu Melikliği Alp-Arslan ve Sultan-Şah Devirleri I. Alp-Arslan Devri 1. Halep Meliki Oluşu ve İlk İcraatı”, Tarih Araştırmaları Dergisi, (14), 25, 123-138, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/833/10519.pdf>, Erişim tarihi: 18.09.2019.

Selçuk 2013

Selçuk, H., “Niğde'de İlk Nüfus Sayımı (23 Şevval 1246/6 Nisan 1831)”, International Journal of Social Science, 6, 2, 1263-1294.

Sezen 2017

Sezen, T., Osmanlı Yer Adları, 2. Basım, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Skylitzes 2010

Skylitzes, J., A Synopsis of Byzantine History, (Çev.: J. Wortley), Cambridge University Press, Cambridge, https://archive.org/stream/JohnSkylitzes.ASynopsisOfByzantineHistorytrans.ByJ.Wortley2010/John+Skylitzes.+A+Synopsis+of+Byzantine+History+%28trans.+by+J.Wortley%29+%282010%29_djvu.txt , Erişim tarihi: 21.10.2019.

Solak 2012

Solak, K., “Memlûk Devleti ve Kuzey Anadolu”, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, Ocak-2012, 109-121.

Stachowski 2014

Stachowski, M. “Avrupa balkan(lar)ı, Türkçe bal(yk) ve Bunların Asıl Anlamları Sorunu”, (Çev. M. Ağca), Türkbilig, 27, 155-159.

Şahin 2019

Şahin, R., Türkiye Selçuklu Devleti’nde Para Basım Faaliyetleri, (Dan. Prof. Dr. O. G. Özgüdenli, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Theophanes Continuatus 1838

Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus, (Ed.: I. Bekkeri), Corpus scriptorum Historiae Byzantinae, XXXIII, Bonn, <https://archive.org/details/theophanesconti00theoogoo/page/n7>, Erişim tarihi: 31.10.2019.

Turan 1998

Turan, O., Selçuklular Zamanında Türkiye, 6. Basım, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

Urfalı Vahram 1946

Urfalı Vahram, Kilikya Kralları Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Uzun 2017

Uzun, E., “Gülek Boğazı, Tarihi ve Stratejik Önemi”, Çukurova Araştırmaları Dergisi, (3), 2, 32-55.

Ünal, Girginer 2007

Ünal, A., Girginer, S., Kilikya-Çukurova, Homer Yayınevi, İstanbul.

Yılmaz 2010

Yılmaz, S., Mehmet Zeki Oral’ın Hayatı ve Eserleri, (Dan. Yrd. Doç Dr. N. Topal, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde).

İnternet Kaynakları

“Niğde Merkez İlçesi Sit Alanları”, <http://www.korumakurullari.gov.tr/Eklenti/20444,sit-alanlari-listesipdf.pdf?0>, (Erişim: 12.03.2020).

Artemis Tapınağı ve Altın Sardes'in Kraliçeleri
Queenly Gifts to Golden Sardis and the Temple of Artemis
Fikret K. Yegül

9

İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Kilya Figürini
A Group of Kilia Figurines from the Archaeological Museum of İzmir

Barış Gür - Ayşe Füzuran Caman

35

Silifke Müzesi Örnekleri Bağlamında Roma Dünyasında
Cam Çubukların İşlevleri Konusunda Görüş ve Öneriler
Suggestions and Views About The Functions of Glass Rods in The Light of Two Examples from The Museum of Silifke
Emel Erten

57

Niğde, Ulukışla'da Lulua (Lülüve) Kalesi
The Lulua (Lülüve) Castle in Ulukışla, Niğde
Lale Yılmaz - Halil Sözlü

75

Kurul Kalesi Pişmiş Toprak Kandilleri
Terracotta Oil Lamps from Kurul Fortress

Leyla Yorulmaz

97

Elazığ Müzesi'nden Bir Grup Urartu Mühürü
A Group of Urartian Seals from the Elazığ Museum

Pınar Pınarcık - Bilcan Gökce

127

Phokaia'nın Hellenistik ve Roma Dönemi Mezarları ile
Ölü Gömme Gelenekleri
Burial Customs and Tombs in Hellenistic and Roman Period Tombs of Phocaea

Sabri Arıcı

155

Mersin Müzesi'nden Hellenistik Dönem'e Ait Bir
Mezar Steli
A Grave Stele at the Hellenistic Period from Mersin Museum

Ulus Tepebaş - Handegül Canlı

185

Olba'dan Roma Erken İmparatorluk Dönemi Üfleme
Cam Buluntuları

Early Imperial Blown-Glass Finds from Olba

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak

201

Pontos Bölgesi Basamaklı Tünellerinin Köken ve
İşlevleri Üzerine Bazı Öneriler
*Some Suggestions on Origins and Functions of the Stepped
Tunnels in Pontos Region*

S. Yücel Şenyurt - Ahmet Emirhan Bulut

227

Bingöl Şerevdin Yaylası'nın Kaya Üstü Resimleri ve
Kaya Altı Yerleşiminin Değerlendirilmesi

*The Evaluation of On-Rock Pictures and Under-Rock
Settings of Bingöl Şerevdin Plateau*

Sırrı Tiryaki

251

Anemurium Nekropol Kilisesi Heraclius Definesi
A Heraclius Hoard in Anemurium Necropolis Church

Kasım Oyarçin - Mehmet Tekocak

269

Kurul Kalesi Kazılarında Ele Geçen Kalıp Yapımı
Kabartmalı Kâseler

The Moldmade Relief Bowls found in Kurul Fortress

S. Yücel Şenyurt - Leyla Yorulmaz

297

Miletos'tan (Ionia) Koç Başlı Saplı Bir Patera
*A Terracotta Handled Patera with Ram Head from Miletus
(Ionia)*

Reyhan Şahin

329

Tarsus Müzesi'nden İki Triglif-Metop Frizi
Two Trigraph-Metope Friezes from the Tarsus Museum

Gamze Evgen

355

Olba Manastırı Kazıları Üzerine Değerlendirmeler
*Some Observations on The Excavation in The Monastery
of Olba*

Murat Özyıldırım

375

Kitap Tanıtımı

Book Review

Roman Architecture and Urbanism - From the Origins
to Late Antiquity

Emel Erten

389

Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir
Kemik Objeleri

Halil Özkan

395

ISSN 2148-4120

ISBN 978-605-9636-41-2

9 786059 636414

